

Wsparcie uczenia się studentów z niepełnosprawnością Uniwersytetu Radomskiego im. Kazimierza Pułaskiego

Supporting the learning process of students with disabilities at the Casimir Pulaski University of Radom

Key words: educational support, students with disabilities, accessibility of higher education institutions.

Summary: The aim of the article is to evaluate the activities of the University of Radom for students with disabilities in the area of educational support on the example of the University of Radom. In addition, the process of creating an organizational structure at the university supporting students with disabilities was presented, as well as projects implemented by the university supporting students with disabilities and aimed at eliminating architectural, digital and communication and information barriers, as well as projects shaping the competences of university employees. above areas. The author reflected from the perspective of his own experiences related to the implementation of projects for students with disabilities in the field of ensuring equal opportunities in access to education.

Słowa kluczowe: wsparcie edukacyjne, studenci z niepełnosprawnością, dostępność uczelni wyższych.

Streszczenie: Celem artykułu jest ocena działalności uczelni wyższej na rzecz studiujących osób z niepełnosprawnością w zakresie oferowanego wsparcia edukacyjnego na przykładzie Uniwersytetu Radomskiego. Ponadto przedstawiony został proces tworzenia struktury organizacyjnej na uczelni wspierającej studentów z niepełnosprawnością, jak również omówione zostały zrealizowane przez uniwersytet projekty wspierające studentów z niepełnosprawnościami, mające na celu likwidację barier: architektonicznej, cyfrowej oraz komunikacyjno-informacyjnej. Pod uwagę wzięto także projekty kształtujące kompetencje pracowników uczelni w ww. obszarach. Autor podjął refleksję z perspektywy własnych doświadczeń związanych z realizacją projektów na rzecz studentów z niepełnosprawnością w zakresie zapewnienia równych szans w dostępie do edukacji.

Wprowadzenie

Decyzja o rozpoczęciu kształcenia na uczelni wyższej skutkuje wieloma zmianami w życiu dorosłej osoby z niepełnosprawnością. Uzyskanie wyższego wykształcenia oznacza zdobycie kwalifikacji do wykonywania zawodu, przyczynia się do zwiększenia szans na rynku pracy, jak również może przyczynić się do podwyższenia statusu społeczno-ekonomicznego. Przede wszystkim okres studiów to czas intensywne-

go rozwoju osobistego, mającego korzystny wpływ na samodzielność i autonomię osoby z niepełnosprawnością. Jednakże w wielu przypadkach droga do studiów związana jest z pokonaniem licznych barier i trudności wiążących się nie tylko z niepełnosprawnością, ale z barierami i ograniczeniami w środowisku.

W tym roku mija dwadzieścia lat od momentu, gdy w Ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym na uczelnie nałożony został obowiązek wspierania osób z niepełnosprawnością. W 2007 r. stworzono również mechanizm zapewniający finansowanie wsparcia w postaci ministerialnej dotacji, co pozwoliło na zapoczątkowanie w większości uczelni (początkowo publicznych¹) procesów dostosowywania uczelni – poprzez tworzenie jednostek organizacyjnych wspierających proces kształcenia i prowadzenia badań studentów z niepełnosprawnością² lub też organizację systemu wsparcia w wymienionych obszarach dla studiujących osób z niepełnosprawnością w ramach istniejących dotychczas struktur uczelnianych. Ponadto uczelnie realizowały działania wspierające studentów z niepełnosprawnością albo w ramach własnych środków, albo w ramach projektów ze środków unijnych, z których także finansowały inwestycje w infrastrukturę uczelnianą. Niestety nieinwestycyjny charakter dotacji stanowił przeszkodę w realizacji działań związanych z inwestycjami w obszarze dostępności architektonicznej³.

Dużą zmianą i zarazem wyzwaniem dla uczelni wyższych było uchwalenie ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w lipcu 2019 r. Ustawa ta obliguje uczelnie do likwidacji barier i zapewnienia równego dostępu do usług publicznych osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami, poprzez zapewnienie dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej. Wymienione wyżej działania wymagają bardzo dużych nakładów finansowych, zaś przewidziany w ustawie mechanizm pożyczkowy z funduszu dostępności wydaje się być dalece niewystarczający. W konsekwencji uczelnie wyższe podejmują wysiłki, aby środki na dostosowanie uczelni pozyskiwać z innych źródeł, np. w ramach oferowanych konkursów w ramach środków unijnych.

Celem artykułu jest ocena działalności Uniwersytetu Radomskiego na rzecz studiujących osób z niepełnosprawnością. Przedstawione zostaną zrealizowane przez uczelnię projekty wspierające zarówno studentów z niepełnosprawnościami, jak mające na celu likwidację barier: architektonicznej, cyfrowej oraz komunikacyjno-informacyjnej, a także projekty kształtujące kompetencje pracowników uczelni w ww. obszarach. W analizie wykorzystane zostaną źródła w postaci wniosków o dofinansowanie, raporty firm realizujących szkolenia, dane dotyczące wskaźni-

¹ Od 2012 r. dotacja przyznawana była również uczelniom niepublicznym.

² W latach 2007–2011 możliwe było finansowanie działań w zakresie rehabilitacji studentów z niepełnosprawnością.

³ Zob. szerzej: J. Sztobryn-Giercuskiewicz (2023). Wyrównywanie szans edukacyjnych studentów z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami – nowe wyzwania dla szkolnictwa wyższego w Polsce. W: G. Catek, J. Niedbalski, M. Raclaw, M. Sałkowska, J. Sztobryn-Giercuskiewicz, D. Żuchowska-Skiba (red.), *Niepełnosprawność i Edukacja*. Wyd. UŁ, Łódź, s. 83–84.

ków w projekcie, a przede wszystkim doświadczenia związane z realizacją projektów, które autor koordynował lub też odpowiadał w ich przypadku za realizację określonych zadań, jak również informacje uzyskane od koordynatorów innych projektów realizowanych na uczelni.

Działalność na rzecz studentów z niepełnosprawnością na Uniwersytecie Radomskim

Na Uniwersytecie Radomskim (wcześniej Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu) od wielu lat podejmowano działania na rzecz studentów z niepełnosprawnością w zakresie wsparcia edukacyjnego. Jednakże organizacja procesu wsparcia przebiegała inaczej niż to miało miejsce na dużych polskich uczelniach bądź tych, które jako pierwsze stworzyły możliwości studiowania osobom z niepełnosprawnościami – w połowie lat 90., ale także na początku XXI w. Wówczas uczelnie najczęściej z własnych środków tworzyły stanowiska Pełnomocników ds. Osób z Niepełnosprawnością, w kolejnych latach rozbudowując komórki wyodrębnione w strukturze uczelni (BON, DON). Autor w 2015 r. badając formy wsparcia organizacyjnego studentów z niepełnosprawnością wybranych uczelni publicznych ustalił, iż 38,5% z nich posiadało biuro ds. osób z niepełnosprawnością – były to najczęściej duże uczelnie, uczelnie pionierskie oraz ośrodki aktywnie działające na rzecz studentów z niepełnosprawnością. W drugiej grupie znalazłyby się uczelnie, w których strukturze organizacyjnej działał pełnomocnik ds. osób z niepełnosprawnością – stanowiły one 77%, z czego sama funkcja pełnomocnika (bez wsparcia jednostki w postaci BON) obecna była na 38% badanych uczelni. Trzecią formą organizacyjną – było organizowanie wsparcia przez Dział Spraw Studenckich bądź też Dział Nauki/Kształcenia – taka forma była obecna na 13,5% uczelni⁴.

W przypadku radomskiego uniwersytetu wsparcie dla studentów z niepełnosprawnością w omawianym okresie (początku drugiej dekady XXI w.) oferowane było w ramach trzeciej formy organizacyjnej, zaś komórkami odpowiedzialnymi za ww. działania były: Biura Obsługi Studenta oraz Dział Spraw Studenckich. Przyczynami braku odrębnej struktury organizacyjnej były: polityka ówczesnych władz Uczelni, motywowana trudną sytuacją ekonomiczną – w 2011 r. wdrożony został na uniwersytecie program naprawczy, w konsekwencji tworzenie organizacyjnego systemu wsparcia zostało odłożone na przyszłość. Wsparcie edukacyjne dla studentów z niepełnosprawnością było gwarantowane zawartymi w obowiązującym wówczas regulaminie studiów odpowiednimi regulacjami, dotyczącymi możliwości uczestniczenia w zajęciach: tłumacza języka migowego oraz asystenta osób niepełnosprawnych; możliwości dostosowania form, terminów, zaliczeń i egzaminów do szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnością wraz z możliwością wnioskowania o indywidualną organizację studiów⁵. Należy podkreślić, iż w omawianym

⁴ Szerzej: M. Olszewski (2015). Wsparcie osób z niepełnosprawnością na uczelni wyższej. W: J. Borek, M. Olszewski, (red.), *Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością*. Wyd. ITiE, Radom, s. 40–41.

⁵ J. Borek, M. Olszewski (2014). *Wzmacnianie konkurencyjności studentów z niepełnosprawnością Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu jako przykład społecznej odpowiedzialności uczelni*. W:

okresie środki z dotacji podmiotowej⁶, w przypadku gdy nie zostały wydatkowane w danym roku, stawały się środkami uczelni i mogły być one wykorzystywane na zakup elementów wyposażenia i realizację inwestycji na rzecz osób z niepełnosprawnością, co umożliwiały wówczas obowiązujące przepisy – art. 101 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz § 5 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 18.12.2012 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej uczelni publicznych (Dz.U. poz. 1533). Zresztą Najwyższa Izba Kontroli badająca wydatkowanie dotacji uznała takie działania za dobrą praktykę⁷. Przykładem takiej inwestycji na uniwersytecie radomskim była budowa i montaż windy w jednym z budynków uniwersytetu (Wydział Transportu i Elektrotechniki). Ponadto w omawianym okresie realizowano działania inwestycyjne i remontowe przy wykorzystaniu na ten cel środków unijnych⁸.

Stopniowo tworzono również na uczelni organizacyjne komórki wspierające studentów z niepełnosprawnością w obszarze edukacji – czego przykładem było funkcjonujące w latach 2018–2020, wyodrębnione w ramach Działu Spraw Studenckich, stanowisko Specjalisty ds. Osób z Niepełnosprawnością. Na stanowisku zatrudniona była dr J. Borek, zaś jej zadaniem było udzielanie wsparcia edukacyjnego na rzecz studentów z niepełnosprawnością, także wydatkowanie ministerialnej dotacji, w ramach której zakupiono sprzęt wspierający proces dydaktyczny do wypożyczalni. Natomiast wraz z realizacją projektu „UTHRad – dostępny dla wszystkich” w latach 2021–2023 utworzono na uniwersytecie stanowisko Pełnomocnika ds. osób z Niepełnosprawnością, którym została mgr A. Błażej-Olszewska, odpowiedzialna za: kierowanie powstałym z początkiem 2021 r. Biurem ds. Osób z Niepełnosprawnością (BON) oraz zmiany w funkcjonowaniu uniwersytetu w obszarach dostępności technologiczno-komunikacyjnej, cyfrowej oraz architektonicznej. W ramach BON funkcjonuje wypożyczalnia sprzętu dla studentów z niepełnosprawnością, sukcesywnie kupowanego ze środków z dotacji. BON oferuje wsparcie

A. Zamkowska (red.), *Wsparcie społeczne i współpraca jako instrumenty walki z wykluczeniem społecznym*, Wyd. UTH, Radom, s. 73.

⁶ W ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym pierwotnie z dotacji możliwe było finansowanie zadań związanych z kształceniem i rehabilitacją leczniczą osób z niepełnosprawnością, w ramach której uczelnie mogły m.in. finansować działania związane z likwidacją barier architektonicznych czy komunikacyjnych. Od 2011 r. uczelnie otrzymywały środki z dotacji na zadania związane ze stwarzaniem studentom i doktorantom, będącym osobami niepełnosprawnymi, warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i prowadzenia badań, zaś od 2018 r. – zgodnie z ustawą z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – uczelnie otrzymują środki w ramach dotacji na zadania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, kształceniu na studiach i prowadzeniu działalności naukowej.

⁷ Zob. Informacja pokontrolna NIK. Realizacja przez uczelnie akademickie i zawodowe obowiązku stworzenia niepełnosprawnym studentom i doktorantom warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i badaniach naukowych. Najwyższa Izba Kontroli. Warszawa, październik 2018 r., s. 31 oraz T. Marcinkowski, P. Wanic (2018). Tworzenie warunków do nauki niepełnosprawnym studentom, *Kontrola i audyt*, nr 6, listopad–grudzień, s. 147–148.

⁸ M. Olszewska, *Wsparcie osób z niepełnosprawnością...*, op. cit., s. 39.

studentom z niepełnosprawnością w procesie kształcenia, jak również prowadzenia badań, o czym piszę w kolejnym punkcie.

Wsparcie edukacyjne na rzecz osób z niepełnosprawnością na Uniwersytecie Radomskim

Swoistym drogowskazem dla podejmowania działań przez uczelnie wyższe na rzecz studentów z niepełnosprawnością była uchwała Prezydium Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) z dnia 2 czerwca 2016 r. w sprawie wyrównywania szans edukacyjnych studentów z niepełnosprawnościami w dostępie do kształcenia w szkołach wyższych, w której sformułowano siedem zasad wsparcia edukacyjnego⁹, którymi winny się kierować w swoich działaniach uczelnie:

- 1) **indywidualizacją** – adaptacją procesu studiowania osoby z niepełnosprawnością dostosowaną do jej indywidualnych potrzeb edukacyjnych, wynikających ze specyfiki stanu zdrowia oraz specyfiki zajęć, w tym warunków, w jakich się one odbywają;
- 2) **podmiotowością** – student musi aktywnie uczestniczyć w procesie udzielanego wsparcia, które również musi być z nim konsultowane, tj. uwzględniać jego autonomię;
- 3) **rozwijaniem potencjału osoby niepełnosprawnej** w związku z realizowanym przez nią procesem kształcenia – poprzez dobór takich adaptacji, które pozwalałyby studentowi nabywać wiedzę i rozwijać praktyczne umiejętności;
- 4) **racjonalnością dostosowania** – proponowaniu adaptacji racjonalnych ekonomicznie, skutecznie wyrównujących szanse osoby niepełnosprawnej oraz gwarantujących zachowanie standardu akademickiego;
- 5) **utrzymaniem standardu akademickiego** – przygotowanie adaptacji przy jednoczesnym utrzymaniu kryteriów merytorycznych obowiązujących wszystkich studentów;
- 6) **adaptacją najbliższą standardowemu przebiegowi zajęć** – taką, która nie ma charakteru przywileju dla osoby niepełnosprawnej, ale w sposób racjonalny wyrównuje jej szanse w zakresie możliwości realizacji procesu kształcenia uznanego za optymalny na danych zajęciach;
- 7) **równymi prawami i obowiązkami** – dbałość nie tylko o realizowanie równych praw dla osób z niepełnosprawnością, ale również egzekwowanie (dzięki zapewnieniu tych praw) wypełniania obowiązków studenckich na takim samym poziomie, jak w przypadku studentów bez niepełnosprawności.

Mając na uwadze powyższe zasady, na Uniwersytecie Radomskim wprowadzono następujące rozwiązania w zakresie wsparcia edukacyjnego:

- dostosowanie materiałów dydaktycznych realizowane przez bibliotekę uniwersytecką oraz również jednostki ds. dostępności/wsparcia osób z niepełnosprawnością,

⁹ Zob. szerzej: *Odpowiedzialne wsparcie a zrównoważony rozwój, czyli o siedmiu zasadach wsparcia edukacyjnego będących filarami edukacji włączającej w szkolnictwie wyższym*, M. Perdeus-Białek (red.). (2023). Wyd. UJ, Kraków, s. 26–73.

- dostosowanie formy zaliczeń/egzaminów, np. wydłużenie czasu trwania maksymalnie o 50%,
- zagwarantowanie dostępności do budynków uczelni lub zastosowanie alternatywnego rozwiązania (np. zajęcia na parterze),
- możliwość utrwalania dźwięku i obrazu na zajęciach,
- możliwość korzystania z usług tłumacza PJM, możliwość skorzystania z tłumacza on-line w godz. 8–20,
- możliwość korzystania z usług asystenta wspierającego/wspomagającego w nauce, w przemieszczaniu się, w kontaktach z wykładowcami,
- możliwość korzystania z usług asystenta naukowego,
- możliwość wnioskowania o dodatkowe zajęcia wyrównawcze,
- możliwość korzystania z usług psychologa przez studentów z niepełnosprawnością czy studentów w kryzysie zdrowia psychicznego.

Istotne jest w kierowanie się indywidualnymi potrzebami studenta w zależności od rodzaju oraz stopnia niepełnosprawności, mając na uwadze ograniczenia oraz różne umiejętności i techniki kompensowania niepełnosprawności.

Poza powyższymi zmianami równolegle radomska uczelnia starała się podejmować również inne działania, przede wszystkim w ramach projektów finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, stanowiących swoiste kamienie milowe w działaniach na rzecz studiujących osób z niepełnosprawnością.

Projekt „Dostosowywanie oferty dydaktycznej UTH do wymagań rynku pracy”

Pierwszym projektem uczelnianym, w którym podjęto działania na rzecz studentów z niepełnosprawnością, był projekt pn. „Dostosowywanie oferty dydaktycznej UTH do wymagań rynku pracy”, nr POKL.04.03.00-00-057/12-00. W projekcie w ramach jednego z pięciu zadań – nr 5 pt. „Wsparcie dla niepełnosprawnych studentów” o wartości 84 330 zł, oferowano wsparcie dla studentów i absolwentów z niepełnosprawnością,

Adresatami zadania nr 5 byli studenci i absolwenci UTH w Radomiu, którzy posiadali orzeczenie o niepełnosprawności, zaś celem było wzmocnienie ich szans zawodowych poprzez uczestnictwo w różnych formach wsparcia w okresie od 1.05.2013 do 31.12.2015 r. Według założeń projektu 60 studentów miało otrzymać wsparcie merytoryczne, mające na celu: wzmocnienie potencjału zawodowego; wzmocnienie kompetencji osobistych; opracowanie indywidualnej ścieżki rozwoju zawodowego (indywidualnych planów działania); korzystanie z organizacyjno-instytucjonalnego systemu wsparcia aktywizacji zawodowej i integracji społecznej osób z niepełnosprawnością (instrumenty, programy); samodzielne rozpoczęcie działalności gospodarczej z wykorzystaniem instrumentów wsparcia kierowanych w tym obszarze do osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności (procedury, biznesplan)¹⁰. Osobą odpowiedzialną za realizację zadania nr 5 był autor artykułu.

¹⁰ J. Borek, M. Olszewski, *Wzmacnianie konkurencyjności...*, op. cit., s. 77–78.

W trakcie trwania zmodyfikowano pierwotne założenia projektu – miał on opierać się na wsparciu w formie szkoleń, jednakże z uwagi na niechęć uczestników projektu do ujawniania niepełnosprawności oraz z uwagi na zróżnicowane plany zajęć uczestników, ważnym argumentem była indywidualizacja wsparcia. Po uzyskaniu zgody NCBiR Koordynator projektu dr Jolanta Borek, wspólnie z autorem podjęli decyzję o zmianie form wsparcia. W rezultacie utworzono punkt konsultacyjny, w ramach którego były oferowane indywidualne usługi informacyjno-doradcze. Punkt konsultacyjny był czynny 40 godzin miesięcznie i funkcjonował w strukturze ówczesnego Wydziału Ekonomicznego. W związku z przedłużeniem czasu trwania zadania z konsultacji punktu skorzystało 78 studentów z niepełnosprawnością, z czego 54% stanowiły kobiety, zaś 46% mężczyźni¹¹. Ważnym elementem wsparcia było rozwijanie kompetencji zawodowych będących jednymi z kluczowych kompetencji związanych ze zwiększeniem szans zatrudnieniowych na rynku pracy¹². Rezultatami działalności punktu konsultacyjnego były: opracowanie indywidualnych planów działania, założenie działalności gospodarczej przez absolwentów (konsultacje biznesplanu), a także studenci odbyli staże w administracji publicznej.

Projekt „Zintegrowany Program UTHRad”

W ramach projektu pn. „Zintegrowany Program UTHRad”, nr POWR.03.05.00-00-Z105/17, realizowanego w latach 2018–2022, w 2019 r. w budynku Biblioteki Uniwersyteckiej utworzono stanowiska dla osób niewidomych i słabowidzących (w pokojach cichej nauki), wyposażone między innymi w: powiększalniki stacjonarne, czytniki ekranu, komputer z oprogramowaniem powiększającym, udźwiękowiającym i ubrajlawiającym, linijki oraz drukarkę brajlowską, przenośne lupy elektroniczne. Ponadto stworzone zostało stanowisko dla osób z niepełnosprawnością ruchową z dostosowaną klawiaturą oraz myszką¹³.

Projekt „UTHRad – dostępny dla wszystkich”

Projekt „UTHRad – dostępny dla wszystkich”, nr POWR.03.05.00-00-A059/20, o wartości 5 094 039,53 zł, realizowany był w latach 2021–2023. Głównym celem projektu była poprawa dostępności Uniwersytetu dla osób z niepełnosprawnościami poprzez podniesienie kompetencji kadry dydaktycznej i administracyjnej uczelni w zakresie problematyki związanej z niepełnosprawnością. Ponadto celem projektu była realizacja działań mających na celu likwidację barier w zakresie dostępności architektonicznej i cyfrowej technologii wspierających osoby z niepełnosprawnościami. W ramach projektu koordynowanego przez autora zrealizowano pięć zadań.

¹¹ Dane za: M. Olszewski, Wystąpienie na konferencji pt. „Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością” w dniu 15.12.2015 r., zorganizowanej w ramach projektu „Dostosowywanie oferty dydaktycznej UTH do wymagań rynku pracy” nr POKL.04.03.00-00-057/12 współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

¹² Raport NCBiR. Analiza kwalifikacji i kompetencji kluczowych dla zwiększenia szans absolwentów na rynku pracy, Warszawa 2014.

¹³ Zob. <https://z105.uniwersytetradom.pl/o-projekcie/> (dostęp 12.10.2024).

W zadaniu nr 1 utworzono Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnością (BON), w ramach którego oferowane jest wsparcie edukacyjne zarówno dla kandydatów, jak i studentów z niepełnosprawnością świadczone przez Pełnomocnika ds. Osób z Niepełnosprawnością, jak asystenta ds. Osób z Niepełnosprawnością – pracownika BON. Ponadto w trakcie trwania projektu w BON świadczone były usługi dla studentów z niepełnosprawnością czy z problemami związanymi ze studiowaniem przez psychologa, logopedę oraz socjoterapeutę. Po zakończeniu projektu uczelnia zapewnia w ramach BON wsparcie psychologiczne dla studentów z niepełnosprawnością, w kryzysie zdrowia psychicznego oraz przewlekle chorych.

W zadaniu nr 2 realizowano wsparcie szkoleniowe dla pracowników uniwersytetu, zaś celem było podniesienie poziomu kompetencji kadry zarządzająco-administracyjnej i dydaktycznej uczelni w ramach cyklu szkoleń obejmujących: Kształtowanie świadomości niepełnosprawności; Komunikację z osobami głuchymi oraz słabosłyszącymi; Zaburzenia psychiczne oraz kryzys zdrowia psychicznego; Dostępność tekstu, grafiki oraz stron www dla osób z niepełnosprawnościami; Audiodeskrypcję w materiałach audiowizualnych; Zarządzanie uczelnia w kontekście zapewnienia dostępności; Wsparcie osób z niepełnosprawnością podczas zajęć praktycznych. W ramach szkoleń swoje kompetencje podniosło 441 pracowników uczelni. Po analizie raportów przygotowanych przez firmy realizujące szkolenia pojawiło się zapotrzebowanie pracowników uniwersytetu na szkolenia dotyczące: komunikacji z wykorzystaniem języka prostego; pracy ze studentami w spektrum autyzmu oraz zespołem Aspergera (pogłębienie wiedzy); w sytuacjach kryzysowych; postępowania w przypadku zachowań agresywnych studentów; depresji i sposobów radzenia sobie z nią; praktycznego tworzenia dostępnych dokumentów oraz dostępnych prezentacji dla studentów niewidomych i słabowidzących oraz głuchych i słabosłyszących; kursów języka migowego. Podsumowując, pomimo iż szkolenia zostały oceniono bardzo wysoko, pewne zagadnienia wymagają rozwinięcia, stąd też uczelnia podjęła wysiłki, aby realizować projekt w ramach nowego konkursu, o czym piszę poniżej.

W ramach zadania nr 3 dotyczącego opracowanie procedur gwarantujących dostępność kształcenia na poziomie wyższym osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności dokonano przeglądu istniejących przed projektem regulacji obowiązujących na uniwersytecie jak również na poszczególnych wydziałach, w rezultacie wprowadzono zmiany w regulaminie studiów, przyjęto dwa zarządzenia Rektora, dotyczące: wprowadzenia polityki dostępności, kształcenia i prowadzenia działalności naukowej dla osób ze szczególnymi potrzebami, oraz procedur kształcenia osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

W ramach zadania nr 4 dotyczącego likwidacji barier architektonicznych: zamontowano dwie windy w budynkach: Wydziału Nauk Medycznych i Nauk o Zdrowiu oraz Wydziału Chemii Stosowanej – wybudowano nowe wejście do budynku. Ponadto w celu zwiększenia dostępności budynku rektoratu: wymieniono drzwi wejściowe, obniżono blatu portierni, zainstalowano pętle induktofoniczne w newralgicznych

miejscach budynku (także w pozostałych obiektach dydaktycznych), zamontowano oznakowania poziome oraz oznakowania drzwi w alfabecie Braille'a dla osób niewidomych i słabowidzących (oznakowanie drzwi oraz tabliczki przydrzwiowe również w innych obiektach dydaktycznych uczelni). W poszczególnych obiektach zainstalowano poręcze przyścienne, obniżono lamy w recepcji i szatni. Dla każdego z budynków opracowano instrukcje bezpieczeństwa przeciwpożarowego z dostosowaniem ewakuacji dla osób z niepełnosprawnością.

W ostatnim zadaniu nr 5 podjęto działania zmierzające do likwidacji barier cyfrowych oraz w komunikowaniu się: dostosowano strony internetowe uczelni do standardu WCAG 2.1, zakupiono i wdrożono system informatyczny wspierający proces dydaktyczny osób z niepełnosprawnościami (elektroniczne egzaminowanie, zajęcia i zaliczenia online, obrony online, wirtualne laboratoria)¹⁴.

Projekt „Projektowanie Uniwersalne w UTH Rad”

Projekt pt.: „Projektowanie uniwersalne w UTH Rad.” o nr POWR.03.04.00-00-KP14/21, realizowany był w latach 2022–2023, zaś głównym celem projektu było podniesienie kompetencji kadry dydaktycznej uczelni w zakresie projektowania uniwersalnego poprzez uczestnictwo w szkoleniach uwzględniających m.in. specyfikę nauk ekonomicznych, prawnych, medycznych, pedagogicznych, technicznych i sztuki oraz poprzez wizyty studyjne¹⁵. W ramach projektu zakupiono symulatory: geriatryczny, otyłości, wad wzroku, wózki inwalidzkie, a także zrealizowano szkolenia dla 90 pracowników dydaktycznych uniwersytetu o następującej tematyce: Podstawy projektowania uniwersalnego (dla wszystkich wydziałów) oraz w ramach poszczególnych wydziałów, m.in.: Szkolenie i warsztaty z dostępności (z wykorzystaniem symulatora starości); Szkolenie z zakresu projektowania budynków dla osób ze szczególnymi potrzebami; Zastosowanie Design thinking w praktyce z uwzględnieniem projektowania uniwersalnego; Projektowanie uniwersalne uwzględniające specyfikę nauk ekonomicznych; Prawo osób ze szczególnymi potrzebami w systemie ochrony praw człowieka; Zadania administracji publicznej na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami; Aktywizacja osób z niepełnosprawnością na rynku pracy; Szkolenie z zakresu zbadania poziomu projektowania w edukacji włączającej w przedszkolu inkluzyjnym; Projektowanie uniwersalne z wykorzystaniem innowacyjnych technologii VR lub AR (doświadczenie barier z wykorzystaniem technologii VR). Powyższe szkolenia przygotowywały pracowników uczelni do samodzielnego przeprowadzania zajęć z elementami projektowania uniwersalnego dla studentów, skutkując poprawą jakości kształcenia, a w konsekwencji wprowadzania przez absolwentów uniwersytetu idei projektowania uniwersalnego w swoim życiu zawodowym.

¹⁴ <https://uthdostepny.uniwersytetradom.pl/o-projekcie/> (dostęp 12.10.2024).

¹⁵ <https://kp14.uniwersytetradom.pl/o-projekcie/> (dostęp 12.10.2024).

Przedstawione wyżej projekty są przykładem, iż działania na rzecz studentów z niepełnosprawnością mogą być realizowane skutecznie w modelu grantowym, realizowanym w ramach różnych projektów, nie zawsze związanych stricte z działaniami w zakresie dostępności. Działalność Działu ds. Badań Naukowych oraz Projektów Unijnych, a także pracowników dydaktycznych i administracyjnych uniwersytetu, dostrzegających potrzebę realizacji działań na rzecz studiujących osób z niepełnosprawnościami, pozwoliła na skuteczną realizację wielu działań na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat.

Działania Uniwersytetu Radomskiego na rzecz osób z niepełnosprawnością w przyszłości

Pomyślne zakończenie projektów w zakresie dostępności oraz projektowania uniwersalnego nie oznacza, iż radomska uczelnia zaprzestała działań mających na celu zwiększenie jej dostępności architektonicznej, cyfrowej czy informacyjno-komunikacyjnej.

Uczelnia złożyła w czerwcu 2024 r. wniosek w konkursie: „Uczelnie coraz bardziej dostępne”, planując działania w następujących obszarach: Struktura organizacyjna, Dostępność architektoniczna, Dostępność informacyjno-komunikacyjna, Dostępność cyfrowa, Technologie, Procedury, Usługi wspierające edukację, Działania podnoszące świadomość niepełnosprawności. W momencie pisania artykułu wniosek uczelni jest w czwartym etapie – negocjacji. Uczelnia w swoich działaniach zaplanowała dalsze rozszerzanie dostępności w wyżej wymienionych obszarach poprzez: montaż przyschodowych platform w budynku uczelni, montaż windy w budynku dydaktycznym, wymianę windy w budynku dydaktycznym, rozszerzenie usług tłumacza-online PJM o nowe lokalizacje w obiektach dydaktycznych, zakup kolejnych pętli induktofonicznych, zakup systemu nawigacji wewnątrz budynków uczelni obsługiwanego za pomocą aplikacji na telefon, wdrożenie elektronicznego obiegu dokumentów wraz z aplikacją, planowane jest również rozszerzenie profesjonalnej pomocy świadczonej w BON, zatrudniony zostanie dodatkowo psycholog, jak również pracownik odpowiedzialny za dostosowanie materiałów dydaktycznych. Planowane jest również doposażenie pracowni dydaktycznych w sprzęt na poszczególnych wydziałach uniwersytetu. W ramach projektu przewidziano m.in. szkolenia dla kadry stanowiące poszerzenie wiedzy z zakresu zaburzeń zdrowia psychicznego, studentów w spektrum autyzmu, szkolenia w używaniu prostego języka w komunikacji, komunikacji z osobami głuchymi, głuchoniewidomymi oraz niewidomymi, stanowiące częściowo kontynuację działań realizowanych wcześniej.

Podsumowanie

Przedstawione w artykule działania Uniwersytetu Radomskiego w obszarze wsparcia edukacyjnego na rzecz studentów z niepełnosprawnością są nie tylko konsekwencją wdrożenia zobowiązań wynikających z Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, ale także wynikają ze społecznej odpowiedzialności Uczelni, a także zaangażowania pracowników BON oraz osób na poszczególnych wydziałach (wy-

działowych koordynatorów), tworzących system wsparcia edukacyjnego dla studentów z niepełnosprawności. Przykłady projektów oraz działalności jednostek organizacyjnych Uniwersytetu Radomskiego pokazują, iż model tworzenia uczelni dostępnej jest również w ramach rzeczywistości grantowej, jak również w ramach dotacji na stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na uczelnię, kształcenia i prowadzenia badań.

Proces tworzenia środowiska dostępnego, wolnego od barier: architektonicznej, cyfrowej czy informacyjno-komunikacyjnej jest jednak długotrwały, a także wymaga dużych nakładów ze strony uczelni wyższych, musi być realizowany etapami. Celem podejmowanych działań jest taka zmiana środowiska fizycznego, cyfrowego, informacyjno-komunikacyjnego, aby osoby z niepełnosprawnością oraz ze szczególnymi potrzebami miały możliwość uczestniczenia w życiu akademickim, społecznym i zawodowym na równych zasadach z innymi osobami.

Niestety inwestycje gwarantujące dostępność w ww. obszarach są kosztowne, a mając na uwadze środki, którymi dysponują uczelnie, są one dalece niewystarczające, aby modernizować budynki uczelniane powstałe w okresie, gdy obowiązywały inne normy w zakresie prawa budowlanego. Realizacja działań inwestycyjnych nie jest możliwa ze wspomnianej powyżej dotacji podmiotowej, stąd uczelnie realizując projekty w zakresie dostępności na rzecz studentów ze szczególnymi potrzebami, prowadzą inwestycje w infrastrukturę w ramach *cross-financingu* ze środków unijnych. Obecnie trwa rozstrzygnięcie czwartego konkursu dotyczącego dostępności uczelni. Należy zadać pytanie – w jaki sposób realizować działania dostępnościowe w kolejnych latach po 2028 r., kiedy zakończy się realizacja projektów? W opinii autora należałoby albo utworzyć instrument umożliwiający finansowanie inwestycji w zakresie dostępności (zamiast pożyczek przewidzianych w ustawie o dostępności), albo stworzyć taką możliwość w ramach dotacji z wyraźnym rozdzieleniem środków na dotychczas realizowane działania oraz działania o charakterze inwestycyjnym, co pozwoli na szybsze i bardziej sprawne tworzenie akademickiego środowiska dostępnego dla wszystkich osób, nie tylko z niepełnosprawnościami.

Bibliografia

1. Borek, J., Olszewski, M. (2014). Wzmacnianie konkurencyjności studentów z niepełnosprawnością Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu jako przykład społecznej odpowiedzialności uczelni. W: A. Zamkowska (red.), *Wsparcie społeczne i współpraca jako instrumenty walki z wykluczeniem społecznym*. Radom: Wyd. UTH.
2. Informacja pokontrolna NIK. Realizacja przez uczelnie akademickie i zawodowe obowiązku stworzenia niepełnosprawnym studentom i doktorantom warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i badaniach naukowych, Najwyższa Izba Kontroli. Warszawa, październik 2018 r.
3. Marcinkowski, T., Wanic, P. (2018). Tworzenie warunków do nauki niepełnosprawnym studentom. *Kontrola i audyt*, nr 6, listopad–grudzień.

4. Olszewski, M. (2015). Wsparcie osób z niepełnosprawnością na uczelni wyższej. W: J. Borek, M. Olszewski (red.) *Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością*. Radom: Wyd. ITiE.
5. Perdeus-Białek, M. (2023). *Odpowiedzialne wsparcie a zrównoważony rozwój, czyli o siedmiu zasadach wsparcia edukacyjnego będących filarami edukacji włączającej w szkolnictwie wyższym*. Kraków: Wyd. DON UJ.
6. Raport NCBiR. (2014). *Analiza kwalifikacji i kompetencji kluczowych dla zwiększenia szans absolwentów na rynku pracy*. Warszawa.
7. Sztobryn-Giercuskiewicz, J. (2023). Wyrównywanie szans edukacyjnych studentów z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami – nowe wyzwania dla szkolnictwa wyższego w Polsce. W: G. Całek, J. Niedbalski, M. Raclaw, M. Sałkowska, J. Sztobryn-Giercuskiewicz, D. Żuchowska-Skiba (red.), *Niepełnosprawność i edukacja*, Łódź: Wyd. UŁ.

Strony internetowe projektów realizowanych przez Uniwersytet Radomski

1. <https://kp14.uniwersytetradom.pl/o-projekcie/>
2. <https://uthdostepny.uniwersytetradom.pl/o-projekcie/>
3. <https://z105.uniwersytetradom.pl/o-projekcie/>

dr Mikołaj Olszewski

Uniwersytet Radomski im. Kazimierza Pułaskiego